

Okul Öncesi Çocuklarda Özel Eğitim Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Melike UYSAL¹, Selma TURAL HESAPÇIOĞLU¹, Mehmet Fatih CEYLAN¹,
Meliha Ceren ERKUL¹

¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yenimahalle Eğitim Araştırma Hastanesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

ÖZET

Amaç: Çalışmanın amacı, özel eğitime yönlendirilen 2-7 yaş arası çocukların aldıkları eğitimlerin verimliliği değerlendirmektir. Bu sebeple çocukların tekrarlanan psikometrik testleri incelenmiş, eğitim öncesi ve sonrası testler arası farklılıklar belirlenmiştir. Ayrıca çocukların ve ailelerinin dosyalarında bulunan sosyo-demografik veri formları sayesinde sosyo-demografik özelliklerinin de aldıkları eğitime etkisi değerlendirilmiştir. **Yöntem:** Şubat 2019-Ocak 2022 tarihleri arasında Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu (ÇÖZGER) almak için hastanemize başvuran tüm 7 yaş ve altı çocukların sağlık kurulu raporu dosyaları geriye dönük olarak taranmıştır. Çocuklara, özel eğitime başlamadan önce ve tekrar rapor yenilemek için başvurduklarında gelişim basamaklarını değerlendirmek ve karşılaştırmak amacıyla Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) uygulanmıştır. Bu araştırma kapsamında araştırmacılar tarafından oluşturulan sosyo-demografik, klinik ve eğitim özellikleri veri formu kullanılmıştır. **Bulgular:** Araştırmanın ilk bulgusu başvuran çocukların tekrarlanan AGTE alt ölçekleri ve bu alt ölçeklerin yüzdesel değişimleri arasında anlamlı fark bulunmamasıdır. Araştırmanın ikinci bulgusu olarak yüzdesel olarak değişim otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve entelektüel yeti yitimi (EYY) tanıları ile tekrar incelendiğinde yüzdesel değişim açısından anlamlı fark görülmemiş olmakla beraber EYY tanısına sahip çocukların gelişimsel alt testlerinin her birinde olumlu gelişme gözlenmişken; OSB tanılı çocukların alt testlerinde ise gelişimsel açıdan gerileme belirlenmiştir. **Sonuç:** Çalışmanın sonucunda ardışık gelişim testleri açısından anlamlı bir fark bulunmaması sebebiyle özel eğitime ihtiyaç duyan bu çocukları sadece bir tanı özelinde değerlendirmek yerine her çocuğun sahip oldukları yetenekler ve desteğe ihtiyaç duyduğu alanlar açısından detaylıca değerlendirilip sonrasında en ideal eğitime yönlendirilmesi gerektiği düşüncesine varılmıştır.

Anahtar kelimeler: AGTE, ÇÖZGER, Entelektüel Yeti Yitimi, Otizm Spektrum Bozukluğu

ABSTRACT

Aim: The purpose of the study is to evaluate the efficiency of the education received by children aged 2-7 who are referred to special education. For this reason, repeated psychometric tests of children were examined and differences between pre- and post-training tests were determined. In addition, the impact of socio-demographic characteristics on the education they received was evaluated, thanks to the socio-demographic data forms in the files of the children and their families. **Methods:** The medical board report files of all children aged 7 and under who applied to our hospital to obtain a Special Needs Report for Children (COZGER) between February 2019 and January 2022 were retrospectively scanned. Ankara Developmental Screening Inventory (AGTE) was applied to the children to evaluate and compare their developmental stages before starting special education and when they applied again to renew their report. Within the scope of this research, the socio-demographic, clinical and educational characteristics data form created by the researchers was used. **Results:** The first finding of the study is that there is no significant difference between the repeated AGTE subscales of the admitted children and the percentage changes of these subscales. As the second finding of the study, when the percentage change was re-examined with autism spectrum disorder (ASD) and intellectual disability (ID) diagnoses, no significant difference was seen in terms of percentage change, while positive development was observed in each of the developmental subtests of children with the diagnosis of EY; developmental regression was determined in the subtests of children diagnosed with ASD. **Conclusion:** As a result of the study, since no significant difference was found in terms of sequential development tests, it was concluded that instead of evaluating these children in need of special education only based on a diagnosis, each child should be evaluated in detail in terms of the abilities they have and the areas in which they need support and then directed to the most ideal education.

Keywords: AGTE, COZGER, Intellectual Disability, Autism Spectrum Disorder

Cite this article as: Uysal M, Tural Hesapçioğlu S, Ceylan MF, Erkul MC. Okul Öncesi Çocuklarda Özel Eğitim Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Medical Research Reports 2024; 7(2): 88-101

GİRİŞ

Özel eğitim, özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitim ve sosyal gereksinimlerini karşılamak için her çocuğun ihtiyacı olan alana yönelik geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri kullanılarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (1).

Entelektüel yeti yitimi (EYY), 18 yaş öncesinde başlayıp entelektüel ve uyum sağlayıcı işlevlerde eksikliklerle giden bir bozukluktur (2). Bu bozukluğa sahip bireylerde günlük yaşam faaliyetlerine katılım ve uygulamada, yaşına ve sosyokültürel düzeyine uygun iletişimde kısıtlılıklar gözlemlenir. Aynı zamanda soyut düşünme, problem çözme becerileri, yargılama gerektiren zihinsel becerilerde gerilik vardır (3). Gecikmiş dönüm noktası tanısı, bir çocuk yaşına uygun olarak sahip olması beklenen gelişimsel becerilerin gerisinde kaldığında kullanılır. Bir çocukta gecikmiş dönüm noktası tanısının varlığı ilerleyen dönemde entelektüel yeti yitimi tanısı için yordayıcı olabilmektedir.

Otizm Spektrum Bozukluğu ise sosyal iletişim ve etkileşimde bozukluklar, iletişimi başlatma ve sürdürmede yaşanan sorunlar, beden dilini anlama ve kullanmada eksiklikler, sözel olmayan iletişim becerilerinde kısıtlılık, sınırlı ve tekrarlayan davranış kalıpları ve ilgi alanları ile giden nörogelişimsel bir bozukluktur (3).

Dil; alıcı dil ve ifade edici dil olmak üzere iki kısımdan oluşur. Alıcı dil söyleneni anlama becerisini içerirken, ifade edici dil ise iletilmek isteneni kelime ve mimiklerle karşı tarafa aktarmayı içerir. Gelişimsel dil

gecikmesi tanısı, bir çocuğun alıcı veya ifade edici dil becerilerinde gelişimsel açıdan yaşından geride olduğu belirlendiğinde konulur. Bir çocukta gelişimsel dil gecikmesi işitme azlığı veya kaybı, entelektüel yeti yitimi veya otizm spektrum sebebiyle oluşmuş olabilmektedir (4). Ayrıca gelişimsel dil gecikmesi, otizm spektrum bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi nörogelişimsel bozukluklar açısından yordayıcı bir faktör olabilir (5).

Çocuklara uygulanan özel eğitimin içeriği tanıya özgüdür. Entelektüel yeti yitimine sahip çocuklarda, problemin derecesine göre odaklanılması gereken temel nokta değişmekle birlikte hepsinde ortak çalışılan alanlar giyinme, beslenme, tuvalet eğitimi ve benzeri öz bakım becerileridir. Otizm spektrum bozukluğuna (OSB) sahip çocuklarda eğitim özellikle iletişim becerileri ve sosyal beceri eğitimleri üzerine olmaktadır (6,7). Gelişimsel dil gecikmesi tanısına sahip çocuklarda ses çıkarma çalışmaları ve doğru ses çıkarımı için gerekli olan motor gelişimi sağlayacak egzersizler yaptırılır (8). Gecikmiş dönüm noktası tanısında ise çocuğun ince ve kaba motor becerilerine yönelik egzersizler uygulanır, çocuklar sosyal ve bilişsel faaliyetlere yönlendirilir. Yapılan çalışmalarda çocuklarda erken müdahale dönemi olarak belirlenen 0-3 yaş arasında verilen özel eğitimden daha hızlı ve verimli dönüt alınabildiği belirlenmiştir (9,10).

Bu çalışmada özel eğitime yönlendirilen 2-7 yaş arası çocukların aldıkları eğitimlerin verimliliği değerlendirilmiştir. Bu amaçla hastaların dosyaları retrospektif olarak

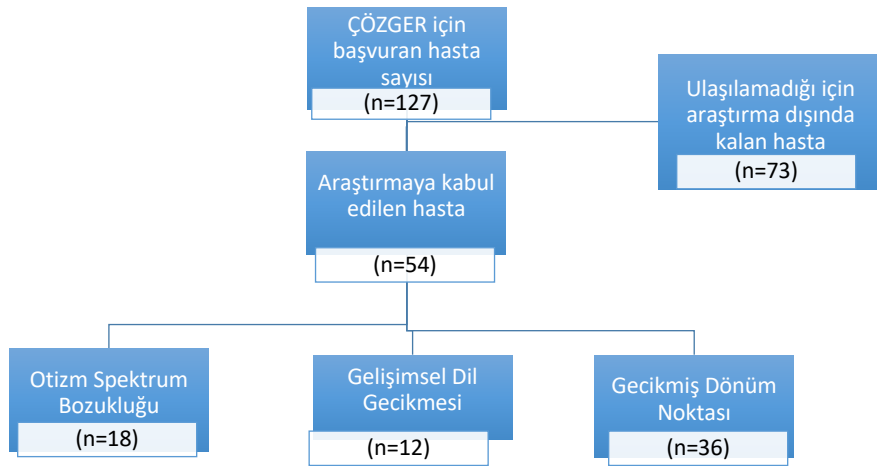
taranarak, sahip oldukları Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporları incelenmiştir. Sonrasında yapılan araştırmalar sonucu hasta rapor yenilenmesi için başvurmuş ise tekrarlanan psikometrik testler incelenmiş, eğitim öncesi ve sonrası testler arası farklılıklar belirlenmiştir. Ayrıca çocukların ve ailelerinin dosyalarında bulunan sosyodemografik veri formları sayesinde sosyodemografik özelliklerinin de aldıkları eğitime etkisi değerlendirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Katılımcıların Belirlenmesi

Çalışmamız, T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yenimahalle Eğitim ve Araştırma

Hastanesi Etik Kurulu tarafından 19/01/2022 tarihinde E-2022-02 dosya numarası ile etik açıdan uygun olduğu belirlenmiş, sonrasında Şubat 2019- Ocak 2022 tarihleri arasında Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu (ÇÖZGER) almak için hastanemize başvuran tüm 7 yaş ve altı çocukların sağlık kurulu raporu dosyaları geriye dönük olarak taranmıştır. Bu tarihler arasında 127 çocuğun başvurduğu görülmüştür. Ebeveynleri telefon ile aranmış fakat 73 (%57.4) kişiye farklı nedenlerle ulaşılamamıştır. Bu kişiler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Katılımcıların Belirlenmesi

Veri Toplama Araçları

Çocuklara, özel eğitime başlamadan önce ve tekrar rapor yenilemek için başvurduklarında gelişim basamaklarını değerlendirmek ve karşılaştırmak amacıyla Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE) uygulanmıştır. Bu araştırma kapsamında araştırmacılar tarafından oluşturulan sosyodemografik, klinik ve eğitim özellikleri veri formu kullanılmıştır.

Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)

Işık Savaşır, Nilhan Sezgin ve Neşer Erol tarafından 0-6 yaş arası çocukların gelişim basamaklarını değerlendirmek amacıyla 1993 yılında geliştirilmiştir (11). Genel Gelişim, Dil-Bilişsel Gelişimi, İnce Motor Gelişimi, Kaba Motor Gelişimi ve Sosyal Beceri-Öz bakım Gelişimi olmak üzere dört adet alt ölçeği bulunmaktadır. Her bir gelişim alanı için toplanan doğru cevaplar ham puan olarak adlandırılır. Ham puanlar, çocuğun yaşı göz önüne alınarak standart puanlara dönüştürülür. Bu standart puanlar kullanılarak her bir alan için çocuğun gelişim düzeyi belirlenir. Tüm alt alanların standart puanları toplanarak genel gelişim düzeyleri belirlenir. Çocuğun bakılan gelişim alanında hangi düzeyde olduğu ve hangi beceri alanında kendini geliştirdiği, hangi beceri alanında geliştirilmeye devam edilmesi gerektiği konularında yol göstermektedir. Test 154 maddeden oluşmaktadır ve maddeler ebeveyn veya

bakiverenle çocuk hakkında görüşülerek doldurulmaktadır.

Sosyodemografik, klinik ve eğitim özellikleri formu

Bu form ÇÖZGER için başvurmuş olan çocukların sosyodemografik bilgilerini karşılaştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Form; çocukların anne-baba-kardeş yaşlarına, psikiyatrik rahatsızlıklarına, eğitim durumlarına, mesleklerine, sosyoekonomik düzeylerine dair bilgiler içermektedir.

İstatistiksel Yöntemler

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için IBM SPSS Statistics 26 (IBM Corp. 2019) programı kullanıldı. Niteliksel veriler sıklık ve yüzde olarak, niceliksel verilerden normal dağılıma uyanlar ortalama (standart sapma), uymayanlar ise ortanca ve çeyrekler arası genişlik şeklinde özetlenmiştir. Sürekli değerşkenlerin karşılaştırmasında normal dağılım gösterenler Student t testi (t), göstermeyenler Mann Whitney U testi (z) ile gösterilmiştir. Uygulanan AGTE sonuçları, her çocuğun takvim yaşına bölünerek oranlanmıştır. İki sağlık kurulu raporu bulunan çocukların her iki zamanda yapılan AGTE değerlendirmeleri alt testlerin oranları Wilcoxon testi ile karşılaştırılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p < 0.05$ değer kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu araştırmada, 25-84 ay arası toplam 54 çocuk değerlendirildi (şekil 1). Olguların 17'si kız (%31.5); 37'si erkekti (%68.5). Olguların yaş ortalaması 61.81 ± 14.17

(Medyan/Ortanca = 63.50) aydı. Olguların tanılarına göre sosyodemografik ve eğitime ilişkin bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. ÇÖZGER'e başvurmuş çocukların sosyodemografik verilerinin tanı grupları açısından karşılaştırılması

	OSB (n=18)	Entelektüel yeti yitimi (n=36)	χ^2	p
Yaş (ay) ^a	63.33 (10.73)	61.05 (15.70)	-0.441	0.659
Cinsiyet (Erkek), n (%)	15 (83.3)	22 (61.1)	2.747	0.097
Özel eğitime başlama (ay) ^a	36.50 (16.05)	32.75 (17.32)	-0.505	0.613
Kaç aydır özel eğitim alıyor? ^a	24.83 (16.14)	27.16 (20.55)	-0.248	0.804
Anne yaşı (yıl) ^a	35.83 (5.68)	36.66 (6.83)	-0.809	0.418
Baba yaşı (yıl) ^a	39.11 (5.42)	38.97 (6.45)	-0.184	0.854
Anne eğitim, n (%)				
İlkokul	5 (27.8)	16 (44.4)	3.107	0.211
Lise	7 (38.9)	15 (41.7)		
Üniversite	6 (33.3)	5 (13.9)		
Baba eğitim, n (%)				
İlkokul	3 (16.7)	13 (36.1)	4.318	0.115
Lise	7 (38.9)	16 (44.4)		
Üniversite	8 (44.4)	7 (19.4)		
Doğumdaki anne yaşı (yıl) ^a	31.00 (5.90)	32.00 (6.78)	-0.847	0.397
Doğumdaki baba yaşı (yıl) ^a	34.27 (5.47)	34.30 (6.51)	-0.230	0.818
Sosyoekonomik durum (Düşük), n (%)	1 (5.6)	10 (27.8)	3.653	0.056
Kardeşte psikiyatrik ya da nörolojik bozukluk, n (%)	2 (11.1)	6 (16.7)	0.293	0.588

* OSB: Otizm spektrum bozukluğu, a: Ortalama (standart sapma)

Olguların 24'ünün (%44.4) ikinci, 4'ünün (%7.4) üçüncü sağlık kurulu raporları vardı. Olguların ortanca özel eğitim alma süresi 24.0 aydı (Çeyrekler arası genişlik (IQR): 32.5) (Aralık: 2-74 ay). Ortalama eğitime başladıkları yaş 34.0 ± 16.8 aydı. Ebeveynlerin 45'i (%83.3) çocuklarının özel eğitime düzenli devam ettiklerini, hiç devamsızlık yapmadıklarını ifade etmekteydi. Olguların 36'sı (%66.7) gecikmiş dönüm noktası, 18'i (%33.3) otizm spektrum bozukluğu tanıları ile takip edilmekteydi. Olguların 12'sinde (%22.2) ise gelişimsel dil gecikmesi ek tanısı bulunmaktaydı.

Olguların birinde (%1.9) işitme engeli, birinde (%1.9) yürüme engeli eşlik etmekteydi. Olguların 12'sinde (%22.2) Down Sendromu başta olmak üzere farklı genetik bozukluklar mevcuttu. Olguların 3'ü DEHB (%5.6) ek tanısı ile takip edilmekteydi.

Alınan Özel Eğitim Alanları

Yapılan geriye dönük incelemeler sonucunda araştırmaya katılan çocukların okuma-yazma eğitimi, dil ve konuşma terapisi, duyu bütünleme terapisi, fizik tedavi, bireyselleştirilmiş eğitim programı ve grup terapisi alanlarından bir veya birkaç alanda

eğitim aldıkları belirlenmiştir. 54 çocuğun 7'si (%13) sadece bir alanda özel eğitim desteği alırken, 31'i (%57.4) iki alanda birden, 15'i (%27.7) üç alanda ve 1'i (%1.9) dört alanda eğitim almaktaydı.

Özel eğitim aldığı bir yıllık süre içerisinde öğretmen değişiminin sıklığı incelenmiştir. Bu araştırmada sık öğretmen değişimi, çocuğun o yıl içerisinde özel eğitimde değiştirdiği öğretmen sayısının aldığı ders alanı sayısına bölünmesi ile elde edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen değerin 2 ve üstünde olması sık öğretmen değişimi olarak değerlendirilmiştir. Buna göre çocukların 20'sinin (%37) öğretmeni bir yıllık süre içerisinde sık değişim göstermiştir.

Olgulardan OSB tanısı konulmuş bir çocuk SSRI tedavisi almaktaydı. OSB tanısı konulmuş olguların 7'si (%39) irritabilite nedeniyle antipsikotik tedavi almaktaydı.

Çalışmaya kabul edilen 54 çocuktan toplam 24 'ünün ikinci sağlık kurulu raporları vardı. Her iki sağlık kuruluna başvuran çocukların AGTE alt ölçeklerinin sonuçlarının takvim yaşlarına oranı belirlendi. Birinci ve ikinci sağlık kurulları arası yüzde değişimi karşılaştırıldı ve bu gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadı (Tablo 2)

Tablo 2. Gelişimsel Değerlendirme Sonuçlarının Takvim Yaşına Göre Oranı

	Sağlık Kurulu I (n=54)	Sağlık Kurulu II (n=24)	Yüzde Değişim	Z	p
AGTE Genel Gelişim / TY	0.48 (0.15)	0.44 (0.51)	-1.50 (37.75)	-0.503	0.615
AGTE Dil Bilişsel Gelişimi / TY	0.49 (0.22)	0.43 (0.82)	2.00 (29.25)	-0.877	0.380
AGTE İnce Motor Gelişimi / TY	0.47 (0.22)	0.46 (0.37)	0.50 (34.75)	-0.731	0.465
AGTE Kaba Motor Gelişimi / TY	0.58 (0.47)	0.54 (0.60)	1.00 (40.25)	-0.156	0.876
AGTE Sosyal Beceri - Öz bakım Gelişimi / TY	0.48 (0.27)	0.46 (0.47)	-3.00 (18.25)	-0.174	0.862

*AGTE: Ankara Gelişim Tarama Envanteri TY: Takvim Yaşı

Birinci ve ikinci sağlık kuruluna başvuran çocukların AGTE alt ölçekleri takvim yaşlarına göre oranlandı ve sonrasında iki sağlık kuruluna giren 24 kişinin gelişim alt ölçekleri açısından yüzdesel değişimi belirlendi. Başvuran çocukların gelişim testleri sonuçları ve yüzdesel değişimleri, çocukların sık öğretmen değiştirme ve değiştirmeme durumuna göre karşılaştırıldı.

Karşılaştırma sırasında iki adet aykırı değer bulundu. Bu iki aykırı değer; bazen çocuklar arasında gelişim konusunda bireysel farklılıklar olabileceği, eğitime daha hızlı veya daha yavaş yanıt veren çocuklar olabileceği sebebiyle çıkartılıp aynı inceleme tekrar yapıldığında çocuklarda yanıtın benzer olduğu belirlenmiş, anlamlı fark bulunmamıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Sık öğretmen değiştirmeye göre gelişimsel alanlarda meydana gelen değişikliklerin incelenmesi

	Sağlık Kurulu I (n=52)*	Sağlık Kurulu II (n=22)*	Yüzde Değişim	Z	p
Sık Öğretmen Değiştirmeyenler (n= 34)					
AGTE Genel Gelişim / TY	0.50 (0.18)	0.35 (0.56)	-5.00 (0.41)	-0.445	0.656
AGTE Dil Bilişsel Gelişimi / TY	0.50 (0.21)	0.40 (0.48)	-1.00	-0.890	0.374

				(0.36)	
AGTE İnce Motor Gelişimi / TY	0.50 (0.11)	0.38 (0.49)	-2.00	-2.934	0.457
			(0.38)		
AGTE Kaba Motor Gelişimi / TY	0.57 (0.19)	0.55 (0.65)	-8.00	-2.934	0.513
			(0.53)		
AGTE Sosyal Beceri - Öz bakım Gelişimi / TY	0.47 (0.25)	0.37 (0.70)	-3.00	-0.102	0.919
			(0.31)		
Sık öğretmen Değiştirenler (n= 20)					
AGTE Genel Gelişim / TY	0.47 (0.14)	0.48 (0.42)	2.00 (0.32)	-0.489	0.625
AGTE Dil Bilişsel Gelişimi / TY	0.48 (0.23)	0.46 (0.56)	5.00 (0.22)	-0.223	0.823
AGTE İnce Motor Gelişimi / TY	0.47 (0.19)	0.50 (0.33)	3.00 (0.24)	-2.934	0.421
AGTE Kaba Motor Gelişimi / TY	0.60 (0.60)	0.53 (0.52)	9.00 (0.39)	-2.934	0.263
AGTE Sosyal Beceri - Özbakım Gelişimi / TY	0.50 (0.32)	0.48 (0.24)	-3.00	-0.267	0.790
			(0.15)		

AGTE: Ankara Gelişim Tarama Envanteri, TY: Takvim Yaşı *Karşılaştırmalar biri sık öğretmen değiştirenler grubundan biri de sık öğretmen değiştirmeyenler grubundan olmak üzere toplam 2 aşırı değer çıkarılarak yapılmıştır.

AGTE alt testlerinin yüzdesel değişimi tanı grupları arasında karşılaştırıldı. OSB ve EY arasında gelişimin yüzdesel değişimi açısından anlamlı bir fark bulunmamakla

birlikte; EY tanıli çocuklarda yüzdesel gelişimde ilerleme görülmekle birlikte OSB tanıli çocuklarda yüzdesel gelişimde gerileme gözlemlendi (Tablo 4).

Tablo 4. AGTE alt testlerinde iki değerlendirme arasındaki yüzde değişimin tanı grupları açısından karşılaştırılması

	OSB (n=7)	Entelektüel yeti yitimi (n=15)	U	p
AGTE Genel Gelişim (Yüzde değişim)*	-14 (25)	2 (30)	-1.410	0.158
AGTE Dil Bilişsel Gelişimi (Yüzde değişim)*	-6 (49)	5 (27)	-0.989	0.323
AGTE İnce Motor Gelişimi (Yüzde değişim)*	-14 (48)	3 (24)	-1.164	0.244
AGTE Kaba Motor Gelişimi (Yüzde değişim)*	-9 (61)	8 (33)	-0.917	0.359
AGTE Sosyal Beceri- Öz bakım Gelişimi (Yüzde değişim)*	-5 (16)	5 (22)	-1.588	0.112

OSB: Otizm spektrum bozukluğu *Yüzde değişim: İki yıl arayla uygulanan AGTE sonuçlarında yüzde olarak değişimi gösterir.

Özel eğitim desteği alınan sürenin gelişime etkisini ölçmek amacıyla özel eğitimde geçirilen süre ile AGTE alt ölçeklerinin yüzdesel değişimi incelendi. İki

sağlık kurulu arasında yüzdesel değişim açısından anlamlı bir fark bulunmadı (Tablo 5).

Tablo 5. Özel eğitim alınan süre ve AGTE alt ölçeklerinin yüzdesel olarak değişim korelasyonu

	Genel Gelişim Yüzdesel Değişim	Dil Bilişsel Gelişim Yüzdesel Değişim	İnce Motor Gelişim Yüzdesel Değişim	Kaba Motor Gelişim Yüzdesel Değişim	Sosyal Beceri-Öz bakım Gelişim Yüzdesel Değişim
Haftada alınan eğitim saati	r= -0.283 p=0.202	r=-0.313 p=0.156	r=-0.139 p=0.538	r=-0.399 p=0.066	r=-0.114 p=0.614
Özel eğitime başlama yaşı	r=0.250 p=0.263	r=0.159 p=0.479	r=0.165 p=0.462	r=-0.061 p=0.786	r=-0.068 p=0.765
Toplam özel eğitim alınan süre	r=-0.198 p=0.377	r=-0.124 p=0.582	r=-0.072 p=0.751	r=0.184 p=0.413	r=0.112 p=0.619

TARTIŞMA

Bu araştırmada, araştırmaya dahil edilen çocukların ilk ve iki sene sonraki AGTE gelişim testlerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu karşılaştırmanın sebebi, özel eğitim desteğindeki temel amacın sanılanın aksine bu özel eğitim desteğini alan çocuklar ve gelişimsel geriliği olmayan çocuklar arasındaki açığı tamamen kapatmak değil, bu çocukların bir önceki gelişimsel değerlendirmelerine göre daha iyi performans göstermelerine, özellikle zorlandıkları alanlarda baş etme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olmasıdır (2).

Ülkemizde 2019 yılı öncesinde çocuklar özel eğitim için Engelli Sağlık Kurulu

Raporu (ESKR) heyetine yönlendirilmekte iken 20 Şubat 2019 tarihli 30692 sayılı resmî gazete ile Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu (ÇÖZGER) kullanımı yürürlüğe girmiştir (12). Bu çalışma ÇÖZGER süresine geçiş sonrasındaki iki seneyi kapsamakla birlikte bu dönemde başvuran 2-7 yaş arası çocuk sayısı 127 ile sınırlı kalmıştır. Bu sayının nispeten düşük görünmesinin ÇÖZGER'e uyum sürecinde olunması, bu dönemde ESKR heyetlerinin bir süre boyunca varlığına devam etmesi ve arkasından takip eden Covid-19 pandemisi sürecinde heyet raporlarının uzatılması nedeniyle rapor yenileme gereksiniminin ortadan kalkmış olması ile bağlantılı olabileceği belirlenmiştir.

Araştırmanın ilk bulgusu başvuran çocukların tekrarlanan AGTE alt ölçekleri ve bu alt ölçeklerin yüzdesel değişimleri arasında anlamlı fark bulunmamasıdır. Rapor yenilemek için tekrarlanan psikometrik testler sonrasında alt ölçekleri karşılaştırılan testlerin arasında belirgin bir fark olmaması özel eğitim desteğinin okul öncesi çocukların gelişiminde ilerlemeye katkısının sınırlı olabileceği, diğer açıdan ise geriye gidişini engellemiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Yapılan bir çalışmada okul öncesi dönemde gelişimsel gecikmesi olan çocukların aldığı özel eğitimin ilerleyen yaşamlarında matematik ve okuma becerileri üzerine etkisi incelenmiş ve her iki alanda da olumsuz etki gözlenmiştir (13).

Özel eğitim merkezlerinden alınan eğitimin verimliliğini arttıran bir diğer faktör de ebeveynlerin eğitim sürecine aktif katılımıdır (14). Alınan eğitimin kalıcılığının sağlanması ve pekişmesi için ebeveynler, alınan eğitimi evde devam ettirmelidir. Bu aşamada ebeveynler de birçok konuda bilgi ve desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu konulardan bazıları bilgi edinme, kaliteli eğitim olanaklarına erişim, danışmanlık hizmetleri alma, yaşadıkları zorlukları paylaşma, problem davranışlarla başa çıkma stratejileri hakkında bilgi sahibi olma ve okulda verilen eğitimi evde nasıl devam ettireceklerine dair rehberliktir (15). Ebeveynlerin ihtiyaç duyduğu bilgi ve desteğin eğitim kurumlarınca verilememiş olması ve türlü nedenlerle pekiştirilmenin sağlanamamış olması da AGTE alt ölçekleri arasında fark saptanmamış olmasının bir sebebi olabilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu olarak yüzdesel olarak değişim OSB ve EY tanıları ile tekrar incelendiğinde yüzdesel değişim açısından anlamlı fark görülmemiş olmakla beraber EY tanısına sahip çocukların gelişimsel alt testlerinin her birinde olumlu gelişme gözlenmişken; OSB tanılı çocukların alt testlerinde ise gelişimsel açıdan gerileme belirlenmiştir. Okul öncesi yaş aralığında konulan OSB ve EY tanılarının geniş bir spektrum olduğunu, her çocuğun farklı alanda gelişmiş yetenekleri ve farklı alanlarda farklı şiddette zorlanma yaşadıklarını düşünürsek bunun sebebi özel eğitim seçeneklerinin ülkemizde kısıtlı olması ve eğitimin kişiye ve zorluk yaşadığı durumlara özgü olması beklenirken bu duruma dar bir perspektiften yaklaşılmaya devam ediliyor olması olabilir. Yapılan araştırmalara göre özel eğitimin örgün eğitimden; öğretmenlerin çocuğun hızına göre daha esnek olması, belirli bir öğrenme görevi için daha fazla deneme yapılması, bir kavram ya da beceriyi kazanmak için daha sabırlı şekilde ilerlenmesi, daha yapılandırılmış bir ortam, zamanında ve yeterli düzeyde pekiştiricilere sahip olması, daha az sayıda öğrenci ve daha fazla sayıda öğretmen ile eğitimlerin mümkün olduğunda bireyselleştirilmesi, öğrencilerin işlevsellik düzeyine uygun müfredat ve daha sık izlem şansı şeklinde sekiz alanda farklılık göstermesi beklenmektedir (16-19). Bu sekiz alandaki her birine ait kısıtlılıklar bu çocukların özel eğitimden yeterince verim alamamasına sebep olabilmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu sık öğretmen değiştiren ve değiştirmeyen çocukların AGTE alt ölçekleri değişimleri açasından anlamlı fark bulunmamış olmasdır. Bu çalışma özelinde anlamlı bir farkın gözlenmemesinin sebebi çalışmaya katılmış olan çocukların gelişimsel gecikme ve otizm spektrum bozukluğu belirti şiddeti sebebiyle en başında yeterli iletişimin kurulamamış olabileceği ve bu sebeple öğretmen değişimlerinin çalışmaya dahil edilmiş çocuklarda etkisinin düşük olmuş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. OSB tanısına sahip çocukların yaşadıkları sosyal iletişim bozuklukları sebebiyle özel eğitimde eğitim gördükleri öğretmenler ile daha zayıf ilişki kurmak açasından artmış risk altında olmaları beklenen bir durumdur (3). Ayrıca öğretmenleri ile daha güçlü ilişki kurabilen çocukların ise gelişimsel testlerinde ilerleme, sosyal iletişimlerinde artış, davranışsal sorunlarında ise azalma olduğu gösterilmiştir (20). Bir çalışmada ise otizm şiddeti arttikça öğretmenler ile kurulan ilişkinin zayıfladığı gösterilmiştir (21).

Tekrarlanan AGTE'ler sosyodemografik verilerle birlikte incelendiğinde de alt ölçekler açasından çocukların cinsiyetleri ($p=0.097$), ailelerin eğitim (anne eğitim düzeyi $p=0.211$, baba eğitim düzeyi $p=0.115$) ve sosyoekonomik düzeyleri ($p=0.056$) ile ilişkili anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yapılan bir çalışmada sosyoekonomik durumları yüksek olan ailelerin otizmliler çocuklarının aldıkları özel eğitimin; sosyoekonomik olarak düşük ailelerin otizmliler çocuklarının aldıkları eğitime

göre daha çekirdek semptomlara yönelik daha öznellemiş olduğu gösterilmiştir (22). Benzer sonuçlar bir çok araştırmayla desteklenmiştir; sosyoekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocukları özel eğitimden daha fazla hizmet alıp daha çeşitlendirilmiş eğitim desteği alırken düşük sosyoekonomik ailelerin çocuklarının aldığı eğitim hizmeti sınırlı kalmıştır (23-26). Bu çalışmada sosyoekonomik durumun çocukların aldıkları eğitim ve gelişme düzeyleri açasından anlamlı bir fark oluşturmamış olmasının sebebi devletin ayda belirli bir saat özel eğitim desteğini bu çocuklara ücretsiz olarak sunması ve bu şekilde oluşabilecek olan fırsat eğitsizliğini gidermeye çalışması olabilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulardan biri olan tekrarlanan AGTE'ler özel eğitime başlama yaşı, toplam özel eğitim alınan süre ve haftada alınan özel eğitim süresi ile ilişkili olarak incelendiğinde alt testler açasından anlamlı fark bulunmamış olmasının özel eğitim kurumları arasındaki yaklaşım farklılıkları sebebiyle olmuş olabileceği şekilde yorumlanmıştır. Devlet bu çocuklara haftada belirli bir saat ücretsiz özel eğitim hakkı tanımış olmasına rağmen bu çocukların eğitimi alacakları kurumları seçmesi ailelerin kararı ile olmuştur. Bununla birlikte bir gözden geçirme çalışmasında otizm spektrum bozukluğunda erken ve yoğun müdahalenin etkileri ile ilgili beş farklı çalışma incelenmiş ve sonuç olarak adaptif davranışlara, otizm şiddetine, iletişim becerilerine etkisi açasından zayıf kanıtlar göstermiştir (27).

Araştırmanın sonuçları değerlendirilirken bazı kısıtlılıkların da dikkate alınması gerekmektedir. Öncelikle araştırma retrospektif bir çalışmadır ve son 3 yılı değerlendirmektedir. Bu süre zarfında ÇÖZGER için bir hayli başvuru olmuşsa da ulaşılabilen hasta sayısı 54 ile sınırlı kalmıştır. Her hastanın tekrarlanan gelişim testi bulunmadığı için de sonuçlar kısıtlı bir örnekleme temsil etmektedir. İkinci olarak OSB ve EYY tanılarına sahip çocukların ruhsal bozukluk şiddet dereceleri farklı olduğu için, bu durumun çalışmanın sonuçlarını etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Üçüncü olarak, AGTE puanları ailelerin verdiği cevaplar üzerinden oluşturulabilmektedir. Özel eğitim kurumları ile ilişkili bilgiler de ailelerin verdiği cevaplar üzerinden edinilmiştir. Bu iki durum subjektif cevapların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Son olarak, çalışmamızda sosyoekonomik düzey ile alınan eğitimin içeriği arasındaki ilişki değerlendirilmemiştir. Bu değerlendirilmenin yapılmamış olması çalışmamızın kısıtlılıklarındandır.

SONUÇ

Özel eğitim etkinliğini belirleyen faktörler incelendiğinde devletin sağladığı desteğin fırsat eşitsizliğini engellemek adına atılmış önemli bir adım olduğu gözlenmiştir. Fakat özel eğitim kurumlarının yaklaşımı açısından bir standardizasyona ihtiyaç vardır. Bu çalışmadan çıkarılması gereken asıl sonuç ise özel eğitime ihtiyaç duyan çocukları sadece bir tanı özelinde değerlendirmek yerine her çocuğun sahip oldukları yetenekler ve desteğe ihtiyaç duyduğu alanlar açısından detaylıca değerlendirilip sonrasında en ideal eğitime yönlendirilmesi gerektiğidir. Bu uygulama ile özel eğitimin etkinliğinin daha yüksek seviyelere çıkarılabileceği düşünülmüştür.

Finansal Destek: Yok

Çıkar Çatışması: Bu çalışmada yazarlar ve kurumlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma, 19/01/2022 tarihinde E-2022-02 dosya numarası ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yenimahalle Eğitim Araştırma Hastanesi Etik Kurulu'nca etik olarak uygun bulunmuştur.

Kaynaklar

1. Milli Eğitim Bakanlığı. MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Internet). 2006. Available from: <https://orgm.meb.gov.tr>
2. Schalock R, Borthwick-Duffy S, Bradley V, Buntinx W, Coulter D, Craig E, et al. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. User's Guide Workgroup; 2012.
3. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 5th ed. Washington, DC: American Psychiatric Association; 2013.
4. Zengin-Akkuş P, Çelen-Yoldaş T, Kurtipek G, Özmert EN. Speech delay in toddlers: Are they only late talkers? The Turkish Journal of Pediatrics. 2018;60(2):165-72. doi: 10.24953/turkjped.2018.02.008. PMID: 30325123.

5. Miniscalco C, Nygren G, Hagberg B, Kadesjo B, Gillberg C. Neuropsychiatric and neurodevelopmental outcome of children at age 6 and 7 years who screened positive for language problems at 30 months. *Developmental Medicine and Child Neurology*. 2006; 48:361-6.
6. Kauffman JM, Hung LY. Special education for intellectual disability: current trends and perspectives. *Current Opinion Psychiatry*. 2009;22(5):452-6. doi: 10.1097/YCO.0b013e32832eb5c3.
7. Jacobson JW, Mulick JA, Rojahn J, editors. *Handbook of intellectual and developmental disabilities*. New York: Springer; 2007.
8. Kaya U. Gecikmiş Konuşma Nedir? Neler Yapılmalıdır? [Internet]. Antalya: Antalya Özel Eğitim Merkezi; 2014. Available from: <http://www.antalyaozelegitim.com/blog/dil-konusma-problemleri/gecikmis-konusma-nedimeler-yapilmalidir.html>
9. Çetin Özbey. Otizm ve Otistik Çocukların Eğitimi. İstanbul: İnkılap Kitapevi. 2005.
10. Arı M. Türkiye’de erken çocukluk eğitimi ve kalitenin önemi. *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. 2003: 31-35.
11. Akyol AK. Gelişimsel Tam ve Değerlendirme [Lecture notes on internet]. Ankara: Ankara University, Faculty of Health Sciences; 2022. Available at: <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=10458>.
12. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı. Çocuklar için Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik [Internet]. 20 February 2019. Available at: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190220-1.htm>
13. Sullivan AL, Field S. Do preschool special education services make a difference in kindergarten reading and mathematics skills?: A propensity score weighting analysis. *Journal of School Psychology*. 2013;51(2):243-60. doi: 10.1016/j.jsp.2012.12.004. PMID: 23481088.
14. Güleç-Aslan Y. Otizm spektrum bozukluğunda erken müdahale. In: Yıldırım-Doğru SS, editor. *Erken çocuklukta özel eğitim*. 1st ed. Ankara: Vize Akademik; 2019. p. 169-186.
15. Yıkılmış A, Özbey F. Otistik çocuğa sahip annelerin çocuklarının devam ettiği rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerinin ve önerilerinin belirlenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*. 2009;1(1):124-153.
16. Maehler C, Schuchardt K. Working memory functioning in children with learning disabilities: does intelligence make a difference? *Journal of Intellectual Disability Research*. 2008;53:3-10.
17. Kauffman JM, Hallahan DP. *Special education: what it is and why we need it*. Boston: Allyn & Bacon; 2005.
18. Kauffman JM, Landrum TJ. Educational service interventions and reforms. In: Jacobson JW, Mulick JA, Rojahn J, editors. *Handbook of intellectual and developmental disabilities*. New York: Springer; 2007. p. 173-88.
19. Cook BG, Schirmer BR, editors. *What is special about special education? Examining the role of evidence-based practices*. Austin, TX: Pro-Ed; 2006.
20. Robertson K, Chamberlain B, Kasari C. General education teachers’ relationships with included students with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 2003;33(2):123-30. doi: 10.1023/A:1022979108096.
21. Blacher J, Baker BL, Eisenhower AS. Student–teacher relationship stability across early school years for children with intellectual disability or typical development. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*. 2009;114(5):322-39. doi: 10.1352/1944-7558-114.5.322.
22. Wei X, Wagner M, Christiano ERA, Shattuck P, Yu JW. Special education services received by students with autism spectrum disorders from preschool through high school. *The Journal of Special Education*. 2014;48(3):167-79. doi: 10.1177/0022466913483576.
23. Gary KW, Sima A, Wehman P, Johnson KR. Transitioning racial/ethnic minorities with intellectual and developmental disabilities: Influence of socioeconomic status on related services. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*. 2019;42(3):158-67.
24. Kim ET, Franz L, Fannin DK, Howard J, Maslow G. Educational classifications of autism spectrum disorder and intellectual disability among school-aged children in North Carolina: Associations with race, rurality, and resource availability. *Autism Research Journal*. 2021. doi: 10.1002/aur.2492.
25. Magaña S, Lopez K, Aguinaga A, Morton H. Access to diagnosis and treatment services among Latino children with autism spectrum disorders. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*. 2013;51(3):141-53. doi: 10.1352/1934-9556-51.3.141.

26. Sturm A, Williams J, Kasari C. Who gains and who loses? Sociodemographic disparities in access to special education services among autistic students. *Autism Research Journal*. 2021. doi: 10.1002/aur.2517.
27. Reichow B, Hume K, Barton EE, Boyd BA. Early intensive behavioral intervention (EIBI) for young children with autism spectrum disorders (ASD). *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2018;5(5). doi: 10.1002/14651858.CD009260.pub3. PMID: 29742275. PMCID: PMC6494600.